

Opettajakoulutusta Inkeriin heimoaatteen voimalla 1943

Reijo Rautajoki

Suomen väestönsiirtoviranomaiset järjestivät Saksan miehittämässä Inkerissä jatkosodan aikana kahdeksanviikkoisen opettajakurssin. Jatkosodan alun sotamenehtyksen innoittamana 1920- ja 1930-lukujen Suur-Suomi-ajattelu sekä heimoaate heijastuivat sota-ajan kouluhallinnon ratkaisuihin. Suomen sisäpolitiikka alistettiin talvisodan jälkeen palvelemaan ulkopoliittisia päämääriä, joista tärkein oli itsenäisyyden säilyttäminen. Koululaitoksen keskeiseksi tehtäväksi puolestaan oli kansakuntaa repineen sisällissodan jälkeen noussut kansan eheyttäminen ja puolustustahdon lujittaminen. Artikkel selvittää, miksi heimoaatteen läpätunkema väestönsiirtohallinto ryhtyi kouluttamaan Inkerinmaalla kansakoulunopettajia suomalais-kansallisen hengen mukaisesti.

Johdanto

Inkerinmaa kuului toisen maailmansodan aikana Saksan ja Neuvostoliiton valtataistelun ydinalueisiin, olihan Leningrad Saksan hyökkäyksen pohjoinen painopiste. Inkeri sijaitsi Leningradin ympäristössä Suomenlahden pohjukassa ja ulottui Karjalan kannakselta aina Viron rajalle saakka. Alueen geopoliittinen asema oli Suomen sotilaalliselle ja poliittiselle johdolle hyvin merkittävä. Suomenheimoiisten kansanryhmien asemasta käytiin jatkosodan Suomessa keskustelua, jossa inkeriläisten siirto Suomeen vuosina 1943–1944 muodosti merkittävän osan.

Pekka Nevalaisen mukaan valtioneuvosto näki siirtopäätöstä tehdessään inkeriläissiirrot ennen muuta työvoimapolitiittisena kysymyksenä (Nevalainen 1990, 41–44). Toivo Flink puolestaan tulkitsee siirtojen olleen 1920–1930-lukujen heimotoiminnan jatkoa (Flink 2012, 146–147). Sitä harjoittivat useat inkeriläiset heimojärjestöt ja erityisesti Akateeminen Karjala-Seura (AKS), joka Toivo Nygårdin sanoin ”ylläpiti akateemiselle väestölle julistettua heimoromantiikkaa Suur-Suomi-aatteineen” (Nygård 1978, 241). Inkeriläisten keskuudessa paikan päällä työtä tehnyt pastori Juhani Jääskeläinen ja Väestönsiirtoasiain keskus-toimistossa keskeisessä asemassa ollut varatuomari Erkki Tuuli ovat esittäneet kolmannen näkemyksen, jonka mukaan kysymys oli ennen kaikkea inkeriläisten pelastamisesta sodan ja nälän kurimuksesta. (Jääskeläinen 2011, 146; Tuuli 1988, 58–60.) Inkerissä järjestetty opettajakurssi oli inkeriläisten siirtoon kytketty tapahtuma, jonka tavoitteena oli varmistaa suomenkielisen kouluopetuksen ja suomalaisen kulttuurin säilyminen elinvoimaisena Inkerissä.

Suomalaisen yhteiskunnan poliittinen ilmapiiri painotti 1930-luvulta aina jatkosodan lopulle saakka heimoaatetta, suomalaiskansallista ja kristillis-isänmaallista ajattelutapaa, joka oli voimakkaan antikommunistinen. Kuvaavasti muun muassa Heikki Ylikangas kutsuu vuoden 1918 jälkeistä aikaa valkoisen Suomen ajaksi (Ylikangas 1998, 199). Ilkka Virta puolestaan on todennut, että sotavuosina harjoitettu koulutuspolitiikka, kuten sisäpolitiikka yleensäkin, palveli ensisijaisesti maan ulkopoliittisia tavoitteita (Virta 2001, 11). Tässä artikkelissa Suomen väestönsiirtohallinnon toimia saksalaisten miehittämällä Inkerinmaalla jatkosodan aikana tarkastellaan tätä viitekehystä vasten.

Artikkelini tarkoituksena on selvittää, miksi monilla tahoilla pidettiin tärkeänä muodostaa Inkerinmaalle suomenkielinen kansakoululaitos ja sen osana valmentaa nuorista inkeriläisistä suomalaiskansallisen hengen omaksuneita opettajia. Samassa yhteydessä selvitan, miksi Suomen kouluhallitukselle normaalisti kuuluva opettajakoulutus ”ulkoistettiin” heimoaatetta vaalivalle väestönsiirtohallinnolle, jonka päätehtävä oli vastata inkeriläisten siirtämisestä Suomeen. Päätöksentekomekanismi, jolla kouluhallituksen tehtäviä siirrettiin väestönsiirtohallinnolle, on jäänyt aiemmin vähälle huomiolle.

Tutkimusstrategialtaan käsillä oleva työ on empiirinen, laadullisia menetelmiä hyödyntävä tutkimus. Tutkimuksen keskiössä on kotimainen arkistoaineisto, lähinnä jatkosodan aikaiset väestönsiirtoasiakirjat ja kouluhallinnon aineisto, joista olen koonnut ja arvioinut tutkimuskysymyksen kannalta olennaisimpia seikkoja ja tehnyt niitä koskevia tulkintoja. Aiheen taustoituksessa olen käyttänyt laajaa tutkimuskirjallisuutta. Tutkimukseni on rajattu saksalaisten miehittämän Inkerin eli Inkerinmaan (käytän termejä synonyymeinä) kouluasioiden järjestylihin vuonna 1943. Inkeriläisiä kutsun myös inkerinsuomalaisiksi tai Inkerin suomalaisiksi tautologian välttämiseksi. Kouluhallinnon käsitteellä tarkoitan laajasti ottaen myös väestönsiirtohallinnon koulutushenkilöstöä.

Jatkosodan hyökkäysvaiheessa loppukesällä ja alkusyksyllä 1941 Suomessa propagoiitiin rohkeasti Suur-Suomea, johon usein luettiin talvisodassa luovutetut alueet, Itä-Karjala ja Inkeri. Nevalainen kuitenkin toteaa, että jo loppusyksyllä 1941 kiellettiin julkinen ”kannunvalanta” tulevista rajoista sotilaallisena kysymyksenä. Päämaja halusi välttää liian räikeää valloitus sodan luonteen esittämistä ja sen ulkomailla aiheuttamia kielteisiä kannanottoja (Nevalainen 1990, 63). Päämajan alaisen Itä-Karjalan sotilashallintoesikunnan (Itä-Kar.SE) tavoitteena oli luoda alueelle ”suomalaiskansallisen hengen läpitunkema koululaitos” (Ehdotus Itä-Karjalan koululaitoksen väliaikaisesta järjestämisestä 21.8.1941. Itä-Kar.SE, PM KA). Sen tehtäviin kuului myös itäkarjalaisille opettajille järjestetty valmennuskurssi, josta muodostui esikuva Inkerissä järjestetyille opettajakurssille vuonna 1943. Itä-Karjalan sotilashallinnon valistustoimiston päällikkönä toimi vänrikki Vilho Helanen, joka sittemmin komennettiin inkeriläisten väestönsiirtotehtäviin (Laine 1997, 184).

Inkeriläisten aseman muuttuminen Stalinin kaudella

Stalinin valtaanpääsyn jälkeen 1920-luvun lopulta lähtien maatalouden kollektivisointi oli yksi merkittävimmistä yhteiskunnallisista muutoksista Neuvostoliitossa. Sen pohjimmainen tarkoitus oli rahoittaa maan nopea teollistamisohjelma. Leninin aloittaman uuden talouspolitiikan aikana vaurastunut talonpoikaisluokka vastusti kollektivisointia, koska se joutui luovuttamaan maansa ja karjansa kolhooseille. Varakkaat talonpojat luokiteltiin kulakeiksi, köyhän väestönsosan riistäjiksi ja luokkaviihollisiksi, jotka oli hävitettävä. Vuoden 1932 loppuun mennessä Neuvostoliitossa oli karkotettu 3,4 miljoonaa kulakkia Siperiaan ja muille kaukaisille alueille. Samaan aikaan kansallisten vähemmistöjen asemaa heikennettiin systemaattisesti eri puolilla Neuvostoliittoa (Pinkus & Fleischhauer 1987, 311–312, 314).

Osana Neuvostoliiton kommunistisen puolueen uskonnonvastaista politiikkaa kirkot suljettiin lopullisesti vuonna 1937, myös Inkerissä. Samana vuonna kysymys suomen kielien asemasta ratkaistiin lopettamalla suomenkielinen opetus kouluissa ja oppilaitoksissa. Yleisestä linjasta poiketen Neuvosto-Karjalan kouluoloissa tapahtui talvisodan jälkeen lyhytaikainen käänne, kun suomen kieli otettiin uudelleen opetusohjelmaan syksyllä 1940 (Hölsä 2002, 15).

Neuvostohallinnon toimet kavensivat suomenkielisen toiminnan mahdollisuuksia Inkerissä. Uutta valtaa vastustanutta talonpoikaista ja sivistyneistöä, ennen kaikkea opettajia ja pappeja, pidätettiin, karkotettiin ja teloitettiin. Puhdistusten seurauksena opettajakunta venäläistyi. Nevalainen on arvioinut, että neuvostovallan pari ensimmäistä vuosikymmentä venäläistivät inkeriläisiä ja mullistivat heidän elämänpuitteitaan enemmän kuin edeltäneet 250 vuotta yhteensä (Nevalainen 1992, 258–260). Eri arvioiden mukaan vuosina 1929–1938 noin 50 000 inkeriläistä joutui joko vangituksi tai karkotetuksi kotiseudultaan (Nevalainen 1990, 23–24; Vihavainen 2000, 33). Määrä oli lähes kolmannes inkerinsuomalaisesta väestöstä.

Inkerin suomenkielinen opettajavalmistus

Ennen kansakoululaitoksen syntyä evankelisluterilainen kirkko oli huolehtinut Inkerissä kansanopetuksesta. Kun Kolppanan suomenkielinen seminaari perustettiin vuonna 1863, se loi perustan Inkerin koululaitoksen syntymiselle (Murtorinne 2015, 169–171). Seminaari valmisti opettajia vuoteen 1919 saakka, jolloin sen toiminta päättyi Venäjän vallankumouksen pyörteissä (Nevalainen 1992, 238).

Inkerin suomenkieliset opettajat valmistuivat 1930-luvulla pääosin suomenkielisistä opettajainvalmistuslaitoksista. A. I. Herzenille nimetty Leningradin valtiollinen pedagoginen instituutti oli niistä tunnetuin. Alakoulun opettajiksi valmistuttiin yleensä kolmevuotisessa opettajateknikumissa tai pedagogisessa opistossa. Pääsyaatimuksena oli seitsemänvuotinen vajaakeskikoulu. Neuvosto-opettajan opiskeluaika oli siis lyhimmillään 10 vuotta. Opettajaksi saattoi näin ollen valmistua jo 17-vuotiaana, mikä Suomessa oli seminaariopiskelun aloittamisen alaikäraja (Hölsä 2000, 158). Korkeampaa opillista tasoa edustivat myös Hatsinan opettajaopisto ja Rääpyvän maatalousteknikum, jotka tarjosivat inkeriläisnuorille mahdollisuuden opiskella omalla äidinkielellään (Mutanen 1995, 200).

Tyypillistä reittiä opettajaksi kuvaa inkeriläisen opettajan Anna Spelmanin tarina. Suomeen tullutta Spelmania kuulusteltiin Valpon toimesta Rauman siirtolairilla 17.12.1943. Kansakoulun jälkeen Spelman valmistui Liissinän vajaakeskikoulusta 1932. Sen jälkeen hän jatkoi Hatsinassa, päättäen keskikoulun 1933. Sieltä tie vei Leningradin pedagogiseen teknikumiin, josta hän valmistui kansakoulunopettajaksi 1936. Hänet määrättiin Peräjärven kylän kansakoulunopettajaksi Hatsinan piirissä. Spelman kertoi edelleen, että vuonna 1938 inkerinsuomalaisille opettajille järjestettiin kesäloman aikana venäjän kielen kurssit, joiden päätteeksi oli kokeet. Hän läpäisi kokeen ja sai jatkaa opettajana. Ne, jotka eivät läpäisseet koetta, saivat etsiä muuta työtä. (Valpon kuulusteluilmoitus 17.12.1943. 3317 Valpo II KA.)

Väestönsiirtohallinnon toiminta Inkerinmaalla

Nevalainen on selvittänyt, että Suomen miestyövoiman vajeus arvioitiin alkuvuonna 1943 noin 250 000 mieheksi (Nevalainen 1990, 42–44). Heikentynyt työvoimatilanne johti syksyllä 1942 siihen, että jo vuotta aiemmin esillä ollutta ajatusta inkeriläisten siirroista Suomeen alettiin hallituksen piirissä ajaa voimakkaasti eteenpäin. Inkerin suomalaisesta väes-

töstä, jota oli jäänyt saksalaisten rintamalinjojen puolelle hiukan yli 76 000 henkeä (Nevalainen 1992, 267–268), oli kuitenkin ehtinyt tulla saksalaisten tarvitsemaa työvoimaa, eikä siitä haluttu luopua. Lopulta Saksan valtakunnanhallitus päätti 5.2.1943 suostua 12 000 inkeriläisen siirtoon Suomeen. Kaikkiaan Suomeen siirrettiin kahdessa muuttoaallossa yli 63 000 inkeriläistä saksalaisten miehittämältä alueelta kesäkuuhun 1944 mennessä. (Tuuli 1988, 57; myös Nevalainen 1990, 45.)

Suomessa käynnistettiin siirto-organisaation pystytys jo ennen saksalaisten tekemää siirtopäätöstä. Teknillisen korkeakoulun professori, insinööri Pentti Kaitera määrätettiin valtioneuvoston päätöksellä väestönsiirron johtoon 1.12.1942 (Annalan kirje 1.12.1942. K12, JAV KA; Kertomus Vsk:n toiminnasta 1.12.42–31.7.1943. 12.3, JAV KA). Ennen nimitystään Kaitera oli toiminut Suurtalkoot ry:n johdossa. Professori Pertti Vakkilainen toteaa, että Kaiteran johtamalla talkootoiminnalla oli kotirintaman kestämissä kanalta ratkaisevan tärkeä merkitys (Vakkilainen 2005).

Kaitera kokosi kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön alaisuudessa nopeasti erillisen Väestönsiirtoasiain keskustoimiston (Vsk), johon kuului neljä eri alatoimistoa (Kertomus Vsk:n toiminnasta 1.12.42–31.7.1943. 12.3, JAV KA; Nevalainen 1990, 70). Laajatoimisen valistustoimiston päälliköksi tuli filosofian tohtori, kapteeni Martti Haavio. Hän toimi myös Inkerin Liiton julkaiseman *Inkeri-lehden* päätoimittajana (Tuuli 1988, 139).

Asiantuntijoista koottu niin kutsuttu Helasen komissio lähti Inkeriin 25.2.1943 (Roiko-Jokela 1997, 213; Nevalainen 1990, 46). Vilho Helanen oli filosofian tohtori, Akateemisen Karjala-Seuran (AKS) monivuotinen puheenjohtaja ja ItäKar.SE:n valistusosaston ensimmäinen päällikkö (Nevalainen 1992, 272; Roiko-Jokela 1997, 183). Helasen komission päätehtävänä oli neuvotella saksalaisten kanssa yhteistyöstä ja inkeriläisten siirron käytännön järjestelyistä. Se pohti myös valistus- ja propagandatoimia, joita Inkeriin jäävän suurrehkon suomalaisen väestön keskuudessa olisi suoritettava. Tämän vähemmistökansan pelättiin venäläistyvän, olihan suomenkielinen opetus kielletty kouluissa jo vuonna 1937, ja myös opettajakunta oli saanut sen jälkeen venäjänkielisen opettajakoulutuksen.

Suomalaisilla viranomaisilla oli vuoden 1943 lopulle saakka vakaa käsitys, että huomattava osa inkeriläisistä jää pysyvästi Inkeriin (mm. Tuuli 1988, 127; Roiko-Jokela 1997, 224–225). Samoin näki asian myös Helanen, jonka mielestä oli välttämätöntä ryhtyä turvaamaan jäljelle jäävän suomalaisuuden säilymistä. Suomen kielen ja suomalaisen kulttuurin säilymisen turvaamiseksi Inkerissä oli tärkeintä ja kiireellisintä saada käyntiin suomenkielinen kansakouluopetus (Roiko-Jokela 1997, 224–225). Tallinnaan perustettiin inkeriläisten siirtoa varten toimisto, jonka johtoon Kaitera nimitti Helasen. Inkerin kouluolojen järjestelyt tulivat näin luontevasti Helasen toimiston tehtäviksi. Myös Hatsinaan perustettiin toimisto Tallinnan toimiston alaisuuteen. (Väestönsiirtovaltuuskunnan ptk 18.3.1943. Ea9, JAV KA.)

Helasella oli kokemusta miehitystä Itä-Karjalasta, jonka kouluolojen järjestämisessä hän oli ollut mukana vuosina 1941–1942. Kokemuksensa perusteella Helanen näki, että Inkerin koulujen opettajisto – ”entisiä bolševistisiä opettajia” – oli kuitenkin liian alhaisella tasolla ja kyvyttömiä antamaan suomalaiskansallista opetusta. Myöskään heidän luotettavuudesta ei Helasen näkemyksen mukaan ollut varmuutta. Lisäksi kouluja oli opettajapulasta johtuen aivan liian vähän, joten huomattava osa suomalaislapsista joutui pakostakin venäjänkieliseen opetukseen. Tämän vuoksi Helanen pyrki toteuttamaan Inkerissä sellaista opettajakoulutuksen mallia, joka oli nähty hyväksi Itä-Karjalassa. (Roiko-Jokela 1997, 225.) Hän vaati, että Inkeriin oli saatava Suomesta ”kunnollisia” suomalaisia kansakouluopettajia, jotka toimisivat alueella ”yliopettajina”. Suomen kouluhallinto ei tuntenut yliopettajia-

järjestelmää. Se oli otettu käyttöön vain päämajan alaisessa Itä-Karjalan koululaitoksessa (Hölsä 2002, 35–36), jossa Helanen piti käytäntöä toimivana.

Hatsinan toimisto tarvitsi saksalaisten luvan kaikkeen toimintaansa Inkerissä. Lupa valistus- ja propagandatoimintaan tuli Hatsinan saksalaiselta piirikomendantilta majuri Bruno Sperlingiltä vasta 8.4.1943 (Hatsinan toimiston toimintakertomus 24.3.–10.4.1943. Vsk KA). Valistuksen ja propagandan tarkoitus oli sama kuin Suomeen siirtyviin inkeriläisiin kohdistuneella valistuksella: ”...kasvattaa Inkerin suomalaisia ottamaan ensimmäiset askeleet suomalaisessa yhteiskunnassa ja... herättää ja kehittää heissä uskonnollista ja suomalaiskansallista ajattelua” (Hietakarin kirje 1551 Valtion tiedotuslaitokselle 22.6.1943. Da3, Vsk KA; Haavion kirje, päivämätön N:o 24/II. Vsk KA).

Väestönsiirtohallinnon valistus ja propaganda eivät ehtineet kantaa Inkerissä paljontaan todellista hedelmää ennen kokonaisevakuointia. Ne eivät saavuttaneet myöskään myönteistä vastaanottoa kaikissa inkerinsuomalaisissa kylissä (Hämäläisen matkakertomus 21.–22.4.1943. Ea2, Vsk KA). Suomeen tulleilla inkeriläisilläkään ei yleensä ollut kovin selkeää kuvaa Suomen oloista (Mm. Valpon mielialailmoitus 16, 2.2.1944. 3316, Valpo KA).

Opetuksen ongelmia

Sodan vyöryminen Inkeriin merkitsi koulutyön keskeytymistä vuodeksi. Laine toteaa, että kansallissosialistisen ajattelun mukaan rodullisesti alempiarvoiset eivät juuri tarvinneet koulutusta tai koulutus jätettiin vähäiseksi (Laine 1982, 32). Inkerin suomalaiset ymmärrettiin saksalaisten liittolaisiksi, kuten muutkin suomalaiset. Heidän katsottiin olevan älyllisesti riittävän korkealla tasolla, joten saksalaisten 1.10.1942 antaman koululain mukaan inkeriläisten oli saatava omakielistä perusopetusta inkerinsuomalaisilta opettajilta. (Kuittinen 1994, 52; Tuuli 1988, 127.) Opetus kärsi kuitenkin suomenkielisten opettajien puutteesta koko Inkerissä. Opettajakunta oli kirjavaa. Oppikirjat ja opetusvälineet yleensä puuttuivat. Pulaa oli erityisesti suomenkielisestä oppimateriaalista, jota saatiin vähitellen Suomesta keräyslähetyksinä ja sittemmin väestönsiirtokoneiston jakamana (Nevalainen 1990, 155–156; Jääskeläinen 2011, 87).

Helmikuussa 1943 Inkerinmaalla toimi ainakin 97 alkeiskoulua, joista 50 oli suomenkielisiä (Nevalainen 1990, 155–156). Kylissä, joissa suomalaiset olivat enemmistönä, suomenkielinen kouluopetus oli melko helposti järjestettävissä. Hämäläinen mainitsee matkakertomuksessaan esimerkin, miten Tillitsan kansakoulussa oli kaksi suomalaista opettajaa, jotka suomalaisten oppilaiden enemmistöstä huolimatta opettivat venäjäksi. Opettajat olivat haluttomia käyttämään suomen kieltä, koska he olivat itse saaneet koulutuksensa yksinomaan venäjän kielellä. Toisaalta suomenkielistä opetusta ei aina edes haluttu, koska sillä ei voinut saada jatkokoulutusta (Tuuli 1988, 128). Länsi-Inkerin reuna-alueilla, joissa venäläiset olivat enemmistönä, venäläistäminen oli edennyt pitemmälle ja suurin osa suomalaislapsista puhui vain venäjää. (Hämäläisen matkakertomus 21.–22.4.1943. kotelon 9, JAV KA; Nevalainen 1990, 156.)

Suomen siirtoviranomaiset katsoivat Inkerin suomenkielisten opettajien olevan tasoltaan usein heikkoja ja ”venäläismielisiä”. Hatsinan toimiston päällikkö Kaarlo Kaitera kirjoitti Helaselle: Venäläismielisten ja heikkojen opettajien ”tilalle oli hankittava suomalaismielisiä kansakoulun läpikäyneitä henkilöitä, olkoonpa, että niiden opettajataito onkin kyseenalainen. Pääasia tässä vaiheessa on se, että suomalaisuuskysymystä ajetaan kunnolla eteenpäin” (K. Kaiteran kirje 15.4.1943. kotelon 8, JAV KA). Näyttää ilmeiseltä, että Pentti Kaitera ja hänen organisaationsa Helsingissä näkivät Helasen olevan oikealla asialla. Siksi

tämän oli mahdollista toimia oman näkemyksensä mukaisesti. Myös muut Inkerissä toimineet suomalaisviranomaiset olivat samalla suomalaiskansallisella linjalla.

Suomalaisen koululaitoksen järjestäminen Inkerinmaalle tarkoitti myös opettajien kouluttamista. Samoin se merkitsi sitä, että Inkerin suomalaisille avautui uudelleen mahdollisuus saada opetusta äidinkielellään inkerinsuomalaisilta opettajilta, aluksi alakouluissa. Neuvostohallinnon suorittama inkerinsuomalaisen väestön venäläistäminen oli kuitenkin edennyt pitkälle. Monissa kylissä venäläiset olivat enemmistönä, joten oli luontevaa, että vähemmistönä olevat suomalaiset omaksuivat helposti venäjän kielen ja kulttuurin. Koko Inkerin väestö ei halunnut muuttaa Suomeen tai omaksua suomalaista kulttuuria, minkä Helanenkin toki havaitsi. Inkeriläiskyliä kiertäessään Jääskeläinen kertoo todenneensa haluttomuutta lähteä Suomeen. (Jääskeläinen 2007, 232–239). Tällaiset ajatukset eivät sopineet Helasen ajamaan heimoaatteeseen. Vastahakoisuus oli hänen mielestään ”vain rysin propagandan tulosta, johon oli vastattava suomalaisella vastapropagandalla. (Roiko-Jokela 1997, 260.)

Pikakurssi suomalaiskansalliseen ajatteluun

Helasen näkemyksen mukaan opettajapuutteen poistamiseksi oli tärkeää, että Inkerissä järjestettäisiin kaksi kuukautta kestävä pikakurssi henkilöille, joilla voitiin katsoa olevan edellytyksiä toimia väliaikaisina opettajina. Arveltiin, että tällaisia nuoria voitaisiin kerätä Inkeristä satakunta. Helasen tavoite oli, ettei ainoakaan suomalaisen lapsen tarvitsisi käydä venäläistä koulua Inkerissä. (Roiko-Jokela 1997, 225.)

Helasen merkitys opettajakurssin järjestämisessä ja sen sisällön suunnittelussa oli keskeinen. Päällimmäisiksi tavoitteiksi nousivat suomalaiskansallisen hengen ja inkeriläisille tärkeän uskonnon korostaminen sekä kommunismin kiihkeä vastustaminen. Nämä olivat Helasen johtaman AKS:n ohjelman mukaisia tavoitteita. Helasen mielestä opettajakurssin päätarkoitus oli antaa kurssilaisille yleiskuva siitä maasta, jonka tulevia kansalaisia he kasvattavat, täydentää heidän puutteellisia tietojaan ja kasvattaa heistä ”oikeanhenkisiä” opettajia (Helanen Vsk:lle 26.6.1943. JAV KA; Kuittinen 1984, 54). Toissijainen tarkoitus oli paikata Inkerissä vallitsevaa opettajapulaa. Helasen näkemys oli, että näiden opettajien avulla Inkerin lapset voitaisiin kasvattaa suomalaisen heimoaate maailman mukaisesti ja irti kommunistisista ajatuksista. Hänen tavoitteenaan oli saada Suomesta kymmenkunta kansakoulunopettajaa ohjaaviksi yliopettajiksi, mutta tässä asiassa hän ei onnistunut saamaan keskustuimistolta tukea. (Helanen UM:lle 30.6.1943. 331, JAV KA; Nevalainen 1990, 156.)

Seminaarikurssia ryhtyi järjestämään tarkastaja Antti Hämäläinen (Kaiteran kirje 13.7.1943. JAV KA), inkeriläinen itsekin. Hän oli käynyt Kolppanan seminaarin ja valmistunut opettajaksi Helsingissä vuonna 1920. Hän oli toiminut kansanopiston johtajana ja Turun piirin kansakouluntarkastajana. (Karttunen 1983, 74.) Inkeriä kiertäessään Hämäläinen otti runsaasti valokuvia, joita Suomen viranomaiset käyttivät propagandassaan (Helasen kirje Hatsinan toimistolle 8.4.1943. kotelo 10, JAV KA). Nyt hän oli johtamassa opettajien pikakoulutusta Inkerissä. Tuuli muistelee, että Hämäläinen toimi niin tehokkaasti, ”ettei väestönsiirtoasiain keskustuimistokaan aina ollut perillä kaikista järjestelyistä” (Tuuli 1988, 130).

Suomessa Inkerin koululaitoksen suunnittelusta tai opettajakurssista ei juuri keskusteltu. Kaitera mainitsee asian keskustuimiston toimintakertomuksessa (Kertomus Vsk:n toiminnasta 1.12.42–31.7.1943. 12.3, JAV KA). Inkeriläisten osalta päähuomio oli heidän Suo-

meen siirtymisessään, ja sitäkin tiedottamista valvottiin tarkasti. Inkerin opettajakurssin järjestäminen oli ennen kaikkea Helasen ajaman heimoaatteen mukaista.

Kouluhallitus sivuroolissa

Väestönsiirtoasiain keskustoimisto muodostui melko laajaksi ja itsenäiseksi virastoksi kesään 1943 mennessä. Sen palveluksessa oli 252 henkilöä (Kertomus Vsk:n toiminnasta 1.12.42–31.7.1943. 12.3, JAV KA) ja sen työtehtävät olivat moninaiset. Inkeriin suunniteltu suomalainen koululaitos oli yksi väestönsiirtohallinnon tärkeäksi arvioima tehtäväkentän laajennus. Aloite kurssista tuli Helaselta. Hän oli verkottunut saksalaisten miehityshallintoon hyvin ja teki toukokuussa 1943 johtamansa komission nimissä heidän sotilashallinnolle esityksen kuusi-seitsenviikkoisen opettajakurssin järjestämisestä. Vastauksessaan 4.6.1943 Heeregruppe Nordin (Pohjoinen armeijaryhmä) komentaja kenraalisotamarsalkka von Kuchler ilmoitti suostumuksensa kurssin järjestämiseen. (Helasen kirje Hatsinan toimistolle 11.6.1943. JAV KA.)

Sille, miksi kouluhallitus jäi sivuun Inkerin opettajakurssista, on useita syitä. Helasen lähtökohta oli, että väestönsiirtohallinto toimii kurssin järjestäjänä, ja kouluhallituksen myötämielisyyttä tarvittiin vain opettajakurssin sisältökysymyksiin. Samalla tavoin oli toimittu aiemmin Itä-Karjalan opettajakurssin järjestelyissä syksyllä 1941 Helasen toimiessa valistusosaston päällikkönä. Kouluhallitus oli silloinkin jäänyt sivuun kurssijärjestelyistä. (Hölsä 2000, 26–27.) Nyt keskustoimiston valistusosaston päällikkö Eero Hietakari keskusteli kouluhallituksen ylijohtaja L. Arvi P. Poijärven kanssa kurssista ja toimitti tälle tarkastaja Hämmäläisen laatiman kurssiohjelman kouluhallitukseen muodollista hyväksymistä varten. (Hietakarin kirje 1482 Helaselle 19.6.1943. Da2, Vsk KA; Hietakarin kirje 1765 Poijärvelle 2.7.1943. Da3, Vsk KA.)

Suomalainen opettajankoulutusjärjestelmä ei myöskään tuntenut suunnitellun kaltaista kurssitoimintaa. Vuodelta 1917 olevan lainsäädännön mukaan kansakoulupohjaisen opettajaseminaarin pituus oli viisi vuotta (Nurmi 1995, 158–159). Inkerin lyhyen kurssin tavoitteet eivät vastanneet alkuunkaan niitä tavoitteita, jotka kuuluivat suomalaiseen opettajanvalmistukseen. Kouluhallituksella ei ollut kokemusta pikavalmennuksen järjestämisestä, eikä inkeriläisiä opettajia koulutettu Suomea, vaan Inkeriä varten, jonka tuleva asema oli epäselvä. Tuulen mukaan kyseessä oli kokeiluluonteinen kurssi (Tuuli 1988, 130). Toteamus vaikuttaa oikealta, vaikka asiaa ei muissa lähteissä mainita. Joka tapauksessa kurssi oli ainutkertainen laatuaan. Inkerin opettajien valmennuksen pääpaino oli suomalaiskansallisen hengen luomisessa eikä pedagogisissa asioissa, kuten Hatsinan toimiston päällikkö K. Kaitera kirjoitti Helaselle. (Kaitera Helaselle 15.4.1943. kotelo 8, JAV KA; Roiko-Jokela 1997, 226.)

Väestönsiirtohallinto ei kuulunut opetusministeriön, vaan kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön alaisuuteen. Tällaisesta asetelmasta olisi voinut tulla ongelma kurssijärjestelyissä. Kouluhallituksen kannalta oli mitä ilmeisimmin ongelmallista myös se, että kurssi järjestettiin ”ulkomailla”, vieraalla maaperällä, saksalaisten miehittämällä alueella ja se tapahtui vain heidän luvallaan. Tuuli toteaa, että saksalaiset sotilasviranomaiset eivät olleet uusille toimijoille myönteisiä (Tuuli 1988, 129; Myös Väestönsiirtovaltuuskunnan pöytäkirja 7.7.1943. 12.1 JAV KA). Kurssin osallistujat olivat lisäksi vieraan maan kansalaisia, joihin valtiollinen poliisi suhtautui epäluuloisesti (Nevalainen 1990, 75).

Kouluhallitus pysytteli siis sivuroolissa, eikä ottanut kantaa asioihin, jotka olivat sen normaalin tehtäväkentän ulkopuolella. Kouluhallituksen asemaa ei keskustoimistossakaan pohdittu sen enempää. Yhteistyön muodot olivat siis vähäisiä. Kaitera pyysi kuitenkin kou-

luhallituksen myötävaikutusta koulukirjojen ja -tarvikkeiden keräämiseksi Inkerin kansakouluja varten. Suoraan kansakouluntarkastajille lähettämässään kirjeessä hän kertoi tarvittavista kirjoista: katekismuksia, raamattuja, aapisia, virsikirjoja, *Maamme-kirjoja* sekä kielopin, historian, maantiedon ja luonnonopin kirjoja. (Kaiteran kirjeet 2053 ja 2066, 13.8.1943. Da3, Vsk KYM KA.) Kouluhallitus suhtautui myönteisesti Kaiteran esityksiin (Kh:n vastaus Kaiteralle 28.7.1943. 1694. Ea3, KYM KA). Tuuli toteaa, että Antti Hämäläinen saatiin kouluhallitukselta keskustuimiston käyttöön ja johtamaan opettajakurssia Inkerissä (Tuuli 1988, 131).

Lyhyt opettajakurssi keskittyi oikean hengen luomiseen

Kansakoulunopettajakurssin pitopaikaksi valikoitui Spankkovan melko hyvin säilynyt kirkko. Seurakunnalta pyydettiin lupaa kirkon käyttöön seminaarikurssin ajaksi (Kaiteran & Hämäläisen kirje Spankkovan seurakunnalle 18.6.1943. JAV KA). Sisäänpääsyttökinto pidettiin 13.7.1943 Hatsinan lyseolla. Kutsun tutkintoon oli saanut 141 keskikoulutason suorittanutta nuorta. Tutkintoon saapui kuitenkin vain 60 pyrkijää, enimmäkseen nuoria naisia. Paikalliset sotilasviranomaiset eivät olleet saaneet tietoonsa komentajansa suostumusta kurssin pitämiseen, eikä kutsuttuja haluttu siksi vapauttaa työpalvelusta. (Hatsinan toimiston kertomus 12.–18.7.1943. JAV KA; Hämäläisen kirje 1680 Vsk:lle 18.7.1943. Ea3, Vsk KA.)

Sisäänpääsyttökinnossa Valpon edustajat tarkkailivat kurseille pyrkivien poliittisia mielipiteitä. Kurssille hyväksyttiin ensi vaiheessa 48 seitsemästä kymmeneen vuotta koulua käynyttä hakijaa. Valinnassa kiinnitettiin erityistä huomiota heidän suomen kielen taitoonsa ja poliittiseen luotettavuuteensa. Hakijoiden hylkääminen johtui pääasiassa vaillinaisesta suomen kielen taidosta. Myöhemmin kurssia täydennettiin uusilla oppilailla. (Hämäläisen kirje Vsk:lle 18.7.1943 JAV KA; Nevalainen 1990, 156.)

Opettajakurssien avajaiset pidettiin 15.7.1943. Hämäläisen lisäksi kurssilla toimivat opettajina hänen vaimonsa, kansakoulunopettaja Tellervo Hämäläinen, Kolppanan seminaarin entinen johtaja, maisteri Juho Ahtinen-Karsikko, maisteri Inkeri Laurinen (myöhemmin Turun yliopiston opetusopin professori) sekä sotilaspastorit Juhani Jääskeläinen ja Reino Ylönen (Savolaisen kirjeet Vsk:lle 24.7.1943 ja 31.7.1943. JAV KA; Hämäläinen 1966, 223). Kahdeksanviikkoisen kurssin ohjelmassa suomalaiskansallisilla teemoilla oli keskeinen rooli. Uskonossa annettiin ”yleiskuva isien uskonnosta” eli luterilaisuudesta. Historiassa taas käytiin läpi Suomen historian pääkohdat. Suomen kieli ja kirjallisuus olivat myös tärkeitä, erityisesti *Kalevala* ja *Vänrikki Stoolin tarinat* (Kuittinen 1995, 54; Hämäläisen laatima opetussuunnitelma 19.6.1943. kotelo 3, JAV KA).

Suomessa kansakoulunopettajiin kohdistui perinteisesti tiukkoja vaatimuksia. Sirkka Ahonen toteaa, että ”vallitseva eetos etenkin 1930-luvun kouluissa oli varsin autoritaarinen ja perustui suhteellisen yhtenäiseen kansalaisihanteeseen” (Ahonen 2011, 249). Opettajan tuli olla mallikansalainen, jossa yhdistyivät ahkeruus, hurskaus, nuhteettomuus, nöyryys, sovinnollisuus ja uskollisuus. Heimotyö täydensi sopivasti näitä vaatimuksia. (Rantala 2011, 279, 287.) Inkerissä järjestetty opettajakurssi oli lyhyt, ja kun kaikkea ei ehditty opettaa, painopisteeksi valittiin suomalaiskansallisen hengen omaksuminen. Opettajan pedagogiset taidot ja mallikansalaisuuden vaatimukset jäivät toissijaisiksi aiheiksi.

Opettajakurssin vahvuus vaihteli melkoisesti eri vaiheissa. Kurssin aloitti 48 henkeä. Hämäläisen kurssilta ottamissa valokuvissa näkyy kuitenkin noin 80 henkilöä. Kurssin loppuvaihetta Hämäläinen kutsui ”opettajapäiviksi”, jonne osallistuiivat ”kaikki Inkerinmaan suomenkieliset opettajat” (Hämäläisen kirje 2139 Vsk:lle 10.8.1943. Vsk KA). Roiko-Joke-

lan mukaan kurssilla oli yli 120 oppilasta. Saman kirjan kuvatekstissä lukumäärän sanotaan ajoittain olleen 150 oppilasta. (Roiko-Jokela 1997, 227.) Myös Nevalainen toteaa, että syksyllä 1943 Inkerinmaalla oli ainakin 120 inkeriläisnuorta, jotka olivat käyneet kurssin tai osallistuneet lyhyempiin koulutustilaisuuksiin (Nevalainen 1990, 156). Hämmäläisen ottaman valokuvan kuvatekstissä kurssin vahvuudeksi kerrotaan 75 osanottajaa (Antti Hämmäläisen Inkeri-kuvat, 07168. SKS).

Kurssin varsinainen päätöspäivä oli 28.8.1943. Sen jälkeen alkoi viimeinen vaihe, josta Hämmäläinen toteaa: ”1.9.1943 alkavat Spankkovan kirkossa yleiset opettajapäivät, joille osallistuvat kaikki Inkerinmaan suomenkieliset opettajat”. (Hämmäläisen kirje Vsk:lle 10.8.1943. Ea3, Vsk KA.) Suuret erot lukumääräarvioissa johtuvat mitä ilmeisimmin kurssin laajentamisesta kaikkia inkerinsuomalaisia opettajia koskevaksi. Kurssilaisten tarkka lukumäärä ei ole selvitettävissä. Inkeriläisten opettajien väestönsiirtokorteissa kurssin suorittamista ei yleensä mainita. Kurssin viimeinen päivä oli 10.9.1943 (Jääskeläinen 2007, 224).

Koulusuunnitelmien hautaaminen

Sotilaallinen yleistilanne oli kovaa vauhtia muuttumassa vuonna 1943. Inkerissä saksalaiset valmistautuivat vetäytymään Leningradin lähistöltä ja suunnittelivat alueen tyhjennystä siviiliväestöstä sekä inkerinsuomalaisen väestön evakuointia Suomeen. Suomen valtioneuvosto sai tiedon saksalaisten kanssa 6.10.1943 käydyissä neuvotteluissa, että saksalaisten tarkoituksena oli siirtää koko siviiliväestö pois Inkeristä. Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön esityksestä valtioneuvosto päätti 8.10.1943, että Suomi on valmis ottamaan vastaan ne Inkeristä evakuoitavat suomalaiset ja vatjalaiset, jotka halusivat tulla Suomeen vapaaehtoisesti ja jotka valtiollinen poliisi hyväksyisi (Tuuli 1988, 135; Nevalainen 1990, 53–54). Jääskeläinen kertoo omakohtaisten havaintojensa perusteella, että monissa kylissä oltiin kriittisiä Suomeen siirtymisen suhteen (Jääskeläinen 2007, 232–239). Tähän ryhmään kuuluivat erityisesti inkerikot, jotka olivat Inkerin alkuperäistä suomensukuista, uskonnoltaan pääosin ortodoksista väestöä.

Hatsinan toimiston tehtävänä oli valvoa, että uusia kansakouluja käynnistettäisiin syksyllä 1943 mahdollisimman paljon, mikäli opettajia ja kirjoja saataisiin hankittua. Tehtävä annettiin Jääskeläiselle (Jääskeläinen 2007, 224), joka suunnitteli koulupiirejä, vaikka näki paikan päällä inkeriläisten siirtymisen pois seuduilta. Kun Jääskeläisen suunnitelma Inkerin koulupiirirajoista valmistui, se lähetettiin 14.9.1943 keskustuimistoon Helsinkiin. Tallinnasta tuotiin sen jälkeen kuorma-autolla Hatsinaan kirjoja jaettavaksi Inkerin kouluihin. Kirjoja vietiin esimerkiksi Soikkolan kylään vielä 1.10.1943. Vajaata viikkoa myöhemmin saksalaiset antoivat määräyksen koko Inkerinmaan tyhjentämisestä asukkaista (Tuuli 1988, 131–132; Savolaisen kirje 14.9.1943. JAV KA). Pastori Jussi Tenkku kertoo päiväkirjoissaan, miten hän jakoi Suomesta lähetettyjä koulukirjoja niinkin myöhään kuin 22.10.1943, jolloin Inkerinmaan evakuointi oli jo täydessä käynnissä (Tenkku 2008, 206). Lokakuussa alkanut pakkoevakuointi tarkoitti inkeriläisten Suomeen siirron toisen vaiheen alkamista heti ensimmäisen siirtovaiheen päätyttyä. Saksalaiset suunnittelivat Inkerinmaalle poltetun maan taktiikkaa ja evakuoivat koko alueen siviileistä.

Saksalaisten toimet Inkerinmaan tyhjentämiseksi asukkaista eivät näyttäneet vaikuttavan Suomen viranomaisten toimiin Inkerissä, vaan koulujärjestelyt jatkuivat sen jälkeenkin, kun evakuoinnista oli tehty päätös lokakuussa 1943. On oletettava ainakin Inkeriä ahkerasti kiertäneiden Jääskeläisen ja Tenkun ymmärtäneen, että koulut eivät voineet nois-

sa oloissa toimia ja että minkäänlaista kouluopetusta ei voitu enää järjestää. He kuitenkin noudattivat tunnollisesti saamiaan ohjeita.

Lopputulos: yhtä tyhjän kanssa?

On selvää, että mistään oikeasta opettajakoulutuksesta Spankkovalla ei voida puhua yksistään kurssin lyhyen keston (kahdeksan viikkoa) vuoksi. Suomessa opettajaseminaarin kesto oli viisi lukuvuotta. Kurssin painopiste oli kuitenkin siinä, että alueen kouluihin saataisiin suomalaiskansallisen hengen sisäistäneitä opettajia. Inkerin nuorison venäläistymisen estäminen ja neuvostokoulun vaikutusten kitkeminen olivat kurssin suuria haasteita. Opettajien pedagogiset taidot olivat siis toissijaisia. Kurssilla ei voitu ajatella toteutettavaksi samoja vaatimuksia, jotka Suomessa kohdistuivat kansakoulunopettajiin. Vaikka vaatimuksista jouduttiin lyhyen kurssin takia tinkimään, tavoitteena oli, että opettajat toimisivat kuitenkin oikeanlaisen kansallismielisyyden ja uskonnollisuuden esikuvina ympäristössään.

Inkeriin suunniteltu suomalainen koululaitos ja opettajakurssin aikaansaaminen olivat heimoaатteen ilmentymiä. Ne henkilöityivät Helaseen ja hänen kaavailuihinsa Inkerin tulevaisuudesta ja syntyivät inkeriläissiirtojen ”sivutuotteena”. Kesällä 1943 Helasen johtaman AKS:n ideologinen vaikutus ja heimoaate olivat voimissaan väestönsiirtohallinnon piirissä. Ajatusta Suur-Suomen muodostamisesta ei ollut unohdettu, vaikka siitä ei julkisesti puhuttu. Suomen valtiojohto ei määritellyt julkisesti kantaansa Inkerin tulevaisuuden suhteen sodan aikana, vaikka asiasta käytiin epävirallisia keskusteluja.

Helasen toimintaa arvioitaessa on todettava, että hän ei ollut ajatuksineen yksin. Heimoaateella oli laajaa kannatusta aina valtiojohtoa myöten. Helanen tapasi muun muassa presidentti Rytin helmikuussa 1943 keskustellen inkeriläisten asioista. (Päiväkirjoja 1940–1943. 7, Vilho Helasen arkisto, KA). AKS:n puheenjohtajuus antoi hänen ajatuksilleen painoa. Sujuvana saksan ja viron kielen taitajana hänellä oli hyvät kontaktit saksalaisiin valanpitäjiin Virossa ja Inkerissä, kuten hänen päiväkirjansa osoittavat (Päiväkirjoja 1940–1943. 2, Vilho Helasen arkisto, KA). Toisaalta Rytin suhtautumista Helaseen kuvaa 13.5.1943 päiväkirjamerkintä: ”Illalla osakuntalaitoksen 300-vuotisjuhla Kansallisteatterissa. Helanen puhui läpiä päähänsä.” (Manninen & Rumpunen 2006, 260). On ilmeistä, että Helasen heimohenkiset puheet eivät miellyttäneet Rytii enää kesän kynnyksellä. Presidentti tiedosti, ettei Suur-Suomea syntyisi. Helanen sai edelleen esimieheltään Pentti Kaiteralta yksiselitteisen tuen ajamilleen asioille, vaikkakin Kaitera kuului Flinkin (2010, 128) mukaan presidentti Rytin lähimpiin ja lienee ollut kesällä 1943 selvillä valtiojohtoon näkemyksistä. Sodan lopputulos alettiin ymmärtää saksalaisten Stalingradissa kärsimän tappion jälkeen.

Miksi Kaitera ei hillinnyt tai rajoittanut Helasen toimintaa Inkerin kouluasioissa, jos hän tiesi tai aavisti, mitä valtiojohtossa ajateltiin tulevasta? Ilmeisesti Helasen rooli inkeriläisten siirrossa oli niin keskeinen, ettei Kaitera nähnyt syytä puuttua siirtojen kannalta toisarvoiseen aiheeseen. Koko väestönsiirto-organisaatio oli alemman tason toimija, jonka työtä ohjasivat aiemmin tehdyt linjaukset. Sen toimintaa Inkerissä näytti ohjaavan eräänlainen polkuriippuvuus, jossa aiemmat poliittiset päätökset olivat niin hallitsevia, että polulta ei voitu tai uskallettu poiketa. Helanen saattoi ajaa Inkerin suomalaista koululaitosta ja opettajakurssia minkään tahon siihen puuttumatta. Ne olivat kuitenkin sotilaallisessa yleisilanteessa pieniä yksityiskohtia, joihin valtiojohto ei ottanut kantaa.

Heimoaate hiipui viimeistään syksyllä 1943, kun Inkerin tyhjennys siviileistä käynnistyi. Lopulta Helasen unelma Suur-Suomen luomisesta murskaantui puna-armeijan menestyksen ja Saksan luhistumisen myötä. Samoista syistä Spankkovan kurssin voidaan katsoa

epäonnistuneen. Keskustoimistossa asia haudattiin kaikessa hiljaisuudessa, suurempien asioiden vyöryessä eteen. Kun verrataan heimoaатteen saavutuksia asetettuihin tavoitteisiin, voidaan todeta lyhyesti, ettei Suur-Suomea eikä muitakaan heimoaатteen tavoitteita saavutettu. Inkeri ja Itä-Karjala pysyivät edelleen rajan takana.

Muuttunut tilanne Inkerinmaalla johti siihen, että opettajien koulutusta alettiin suunnitella järjestettäväksi Suomessa. Inkeriläisille opettajille järjestettiin Kuopion lähistöllä Pitkälähdessä vuosina 1943–1944 kaksi esiseminaarikurssia, joiden organisoinnissa kouluhallitus sai selvästi suuremman roolin kuin Inkerissä. Spankkovan kurssista ei ollut niille esikuvaksi. Myös Helasen vaalima heimoaate sai väistyä.

Lähteet

Arkistolähteet

Kansallisarkisto:

Puolustusministeriön (PM) Itä-Karjalan sotilashallintoesikunnan arkisto (ItäKar.SE).

Sisäasiainministeriön (SM) jatkosodan aikaiset asiakirjat –arkisto 1943–1944 (JAV).

Opetusministeriön (OM) Kouluhallituksen kansanopetusosaston II arkisto 1943–1944 (Kh).

Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön (KYM) Väestönsiirtoasiain keskustoimiston arkisto 1942–1944 (Vsk).

Valtiollisen poliisin II arkisto 1939–1944 (Valpo I)

Akateemisen Karjala-Seuran arkisto (AKS), Vilho Helasen arkisto

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS)

Antti Hämäläisen Inkeri-valokuvat. Sks07168.

Internet-lähteet

Vakkilainen, Pertti 2005. Pentti Kaiteran syntymästä 100 vuotta. Vesien tutkijasta yliopistomieheksi. [www-lähde] < www.fincid.fi/rtf/kaitera_vakkilainen.doc > (Luettu 18.1.2015)

Painetut lähteet

Jääskeläinen, Juhani Juhani-poika (toim.) 2007. Inkeriläispastori Juhani Jääskeläinen. Helsinki: Good Service AP.

Jääskeläinen, Juhani 2011. Jäähyväiset Inkerinmaalle. Helsinki: Best Service.

Karttunen, Mauno 1983. Kansakouluntarkastajat ja heidän seuraajansa. Suomen koulutoimen piirihallinnon tarkastajamatrikkeli 1861–1980. Helsinki: Valtion kouluhallinnon virkamiehet VKV ry.

Manninen, Ohto & Rumpunen, Kauko (toim.) 2006. ”Käymme omaa erillistä sotaamme”. Risto Rytin päiväkirjat 1940–1944. Helsinki: Edita.

Tuuli, Erkki 1988. Inkeriläisten vaellus. Inkeriläisen väestön siirto 1941–1944. Helsinki: WSOY.

Tenkku, Liisa 2008. Inkeriläisiä siirtämässä: Jussi ja Liisa Tenkun päiväkirjat 1943–1944. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kirjallisuus

- Ahonen, Sirkka 2011. Millä opeilla opettajia koulutettiin? Teoksessa Anja Heikkinen & Pirkko Leino-Kaukiainen (toim.), *Valistus ja Koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 239–252.
- Flink, Toivo 2012. *Pois nöyrän panta. Inkerin Liitto 1922–1944*. Turku: Siirtolaisinstituutti.
- Hämäläinen, Antti 1966. Kolppanan seminaarin vaiheita. Teoksessa Antero Valtasaari, Antti Henttonen, Lauri Järvi, Veli Nurmi (toim.), *Kansakoulu 1866/1966*. Helsinki: Otava.
- Hölsä, Martti 2000. Itäkarjalaisopettajia Suomessa jatkosodan aikana. Itä-Karjalan sotilashallintoesikunnan opettajaleiri 1941–1944. Helsinki: OKKA-säätiö.
- Hölsä, Martti 2002. Suomalainen kansakoulu Itä-Karjalassa 1941–1944. Itä-Karjalan sotilashallintoesikunnan kansakoululaitos. Helsinki: OKKA-säätiö.
- Kuittinen, Aimo 1994. Inkerinmaan saksalaismiehitys toisen maailmansodan aikana ja sen vaikutukset väestön paikallisiin oloihin (1941–1944). Syventävien opintojen tutkielma. Yleinen historia, Joensuun yliopisto.
- Laine, Antti 1997. Itä-Karjala sotilashallinnon valistusosaston päällikkö. Teoksessa Heikki Roiko Jokela & Heikki Seppänen (toim.), *Etelän tien kulkija – Vilho Helanen (1899–1952)*. Jyväskylä: Atena, 173–196.
- Murtorinne, Eino 2015. Inkerin kirkon suuruuden kausi. Teoksessa Jouko Sihvo ja Jyrki Paaskoski (toim.), *Inkerin kirkon neljä vuosisataa. Kansa, kulttuuri, identiteetti*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 129–196.
- Nevalainen, Pekka 1990. Inkeriläinen siirtoväki Suomessa 1940-luvulla. Helsinki: Otava.
- Nevalainen, Pekka 1992. Inkerinmaan ja inkeriläisten vaiheet 1900-luvulla. Teoksessa Pekka Nevalainen ja Hannes Sihvo (toim.), *Inkeri. Historia, kansa, kulttuuri*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nevalainen, Pekka 1992. Inkerinmaan ja inkeriläisten vaiheet 1900-luvulla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 234–299.
- Nurmi, Veli 1995. Suomen kansakoulunopettajaseminaarien historia. Helsinki: OAJ.
- Nygård, Toivo 1978. Suur-Suomi vai lähiheimolaisten auttaminen. Aatteellinen heimotyö itsenäisessä Suomessa. Helsinki: Otava.
- Pinkus, Benjamin & Fleischhauer, Ingeborg 1987. *Die Deutschen in der Sowietunion. Geschichte einer nationalen Minderheit im 20. Jahrhundert*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.
- Rantala 2011. Kansakoulunopettajat. Teoksessa Anja Heikkinen & Pirkko Leino-Kaukiainen (toim.), *Valistus ja Koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 266–299.
- Roiko-Jokela, Heikki 1997. Heimotyötä ja virolaissympatioita. Teoksessa Heikki Roiko-Jokela & Heikki Seppänen (toim.), *Etelän tien kulkija – Vilho Helanen (1899–1952)*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy, 206–260.
- Vihavainen, Timo 2000. Vkp(b):n/NKP:n kansallisuuspolitiikka 1920-1950-luvuilla ja karjalaisten ja suomalaisten kohtalo. Teoksessa Yhtä suurta perhettä. Bolševikkien kansallisuuspolitiikka Luoteis-Venäjällä 1920–1950-luvuilla (toim. T. Vihavainen & I. Takala). Helsinki: Kikimora Publications 2000, 21–50.
- Virta, Ilkka 2001. Siirtoväen kansakoulukysymys sotavuosien Suomessa. Turku: Turun yliopiston julkaisuja 189/2001.
- Ylikangas, Heikki 1998. Käännekohtat Suomen historiassa. Porvoo: WSOY.

Opettajakoulutusta Inkeriin heimoaatteen voimalla 1943

FM Reijo Rautajoki on jatko-opiskelija Itä-Suomen yliopiston Historia- ja maantieteiden laitoksella Joensuussa.